

PAAUGLIŲ EMOCINIS INTELEKTAS: PSICHOSOCIALINIŲ SUNKUMŲ, STRESINIŲ GYVENIMO ĮVYKIŲ BEI DEMOGRAFINIŲ CHARAKTERISTIŲ ANALIZĖ

Dangolia Kušlevič – Veršekienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Psichologijos katedra
Ateities 20, LT-08303, Vilnius; El. paštas: versekiene@yahoo.com;
Tel. (85) 2714620; +370 61015742

Dr. Rūta Pukinskaitė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Psichologijos katedra
Ateities 20, LT-08303, Vilnius; El. paštas: rmpukinskaite@mruni.eu;
Tel. (85) 2714620; +370 614 61121

Santrauka

Tyrimo tikslas – nustatyti bei analizuoti emocinio intelekto ir socialinės kompetencijos, emocijų/elgesio sunkumų, stresinių gyvenimo įvykių bei demografinių charakteristikų sąsajas. Tyrime dalyvavo 178, 12–18 metų paaugliai: 90 merginų ir 88 vaikinai. Tyrime buvo naudojama BarOn EQ – i: Jaunimo versija (EQ – i:YV), R. BarOn ir J.D.A. Parker, 2000), Jaunuolių elgesio skalė (YSR), T.M. Achenbach, 1991), Stresinių gyvenimo įvykių sąvadas (SGJS), sud. R. Pukinskaitė, 2008), socialinės kompetencijos ir demografinių rodiklių anketa.

Tyrimo rezultatai parodė, kad aukštesnio bendro emocinio intelekto (EQ) paaugliai turi statistiškai reikšmingai mažiau internalių, eksternalių ir bendrų emocijų bei elgesio sunkumų: jų žemesni užsiskleidimo/depresiško, somatinių skundų, socialinių sunkumų, delinkventinio elgesio rodikliai. Eksternalios, internalios ir bendras sunkumų lygis neigiamai statistiškai reikšmingai siejasi su tarpasmeninių santykių, adaptyvumo bei vyraujančios nuotaikos gebėjimais. Aukštesnio emocinio intelekto paaugliams būdingi aukštesni mokymosi laimėjimai, jų geresni santykiai su bendraamžiais, turi daugiau laisvalaikio pomėgių (jie yra socialiai aktyvesni): mokymosi rezultatai bei laisvalaikio pomėgiai/užsiėmimai reikšmingai koreliuoja su asmens vidiniais, tarpasmeninių santykių ir adaptyvumo skalių įverčiais. Optimistiškesnių ir laimingesnių paauglių santykiai su bendraamžiais yra geresni.

Daugiau stresinių gyvenimo įvykių patyrusiems paaugliams būdingi geresni streso valdymo gebėjimai, tačiau jų prastesni tarpasmeniniai santykiai su bendraamžiais, neigiamesnė vyraujanti nuotaika.

Nustatyta, kad merginų bendras emocinis intelektas (EQ) yra aukštesnis nei vaikinų. Rajoniniuose miestuose gyvenančių paauglių EQ rodikliai yra aukštesni nei gyvenančių kaimuose; paauglių, gyvenančių su globėjais arba globos namuose tarpasmeninių santykių, adaptyvumo gebėjimai yra žemesni, negu paauglių, gyvenančių su abiem biologiniais tėvais. Paauglių, kurių tėvai turi nebaigtą vidurinį ar vidurinį išsilavinimą tarpasmeninių santykių, adaptyvumo gebėjimai yra žemesni, negu paauglių, kurių tėvų išsilavinimas yra aukštesnysis. Didesnes pajamas gaunančiose šeimose augantys paaugliai yra aukštesnio emocinio intelekto.

Pagrindinės sąvokos: emocinis intelektas, socialinė kompetencija, emociniai ir elgesio sunkumai, stresiniai gyvenimo įvykiai.

Ižanga

Emocinis intelektas – tai „nekognityviųjų gebėjimų rinkinys, mokėjimai ir įgūdžiai, kurie daro įtaką asmens sugebėjimui sėkmingai susidoroti su aplinkos reikalavimais ir spaudimu“ (Bar-On, 2000). I. Jerabek (1996) supratimu, emocinis intelektas – tai gebėjimas atpažinti ir įvardyti savo bei kitų emocijas, poreikius, taip pat šių poreikių suderinimas su ilgalaikiais tikslais ir kitų žmonių poreikiais. Aukštą emocinį intelektą turintys žmonės žino, kaip kontroliuoti savo emocijas, motyvuoti save ir sėkmingai panaudoti vidinius (energija, pastangos) bei išorinius (socialiniai ryšiai, empatija) išteklius (cit. pagal Lekavičienė, 2002). Emocinio intelekto sąvoka apima gebėjimą jausti, suprasti kitų žmonių jausmus, valdyti nuotaiką bei kontroliuoti impulsus, susidoroti su frustracija bei kasdienio gyvenimo reikalavimais (Goleman, 2003).

Lietuvoje dar mažai atlikta tyrimų, skirtų paauglių emocinio intelekto analizei. Anot B. Palmer., C. Donaldson ir C. Stough (2002), patiriami sunkumai paauglystėje iš dalies priklauso nuo emocinio intelekto lygio, individualių vaiko savybių, jo aplinkos, socialinės kompetencijos, neigiamų aplinkos įvykių, jų reikšmingumo bei jų pasikartojimo dažnio. Iš tėvų ir mokytojų surinkta daug informacijos, akivaizdžiai patvirtinančios, kad nemaža dalis paauglių yra emociškai pažeisti: yra vieniši ir kenčia nuo depresijos, jaučia stiprų pyktį, negali valdyti emocijų, yra nervingi, linkę nerimauti, impulsyvūs ar net agresyvūs (Goleman, 2003).

N. S. Shutte (2001) manymu, kaip bręstančiam žmogui pavyks išspręsti šias užduotis, daug priklauso nuo emocinio intelekto. Emocinis intelektas turi įtakos paauglių elgesio ir emocinių sunkumų lygiui, mokymosi pasiekimams, tarpasmeninių santykių kokybei bei socialinei kompetencijai (cit. pagal Qualter, Gardner, 2007). Kitų autorių nuomone, emocinis intelektas gali sietis su paauglių amžiumi, lytimi, gyvenamąja vieta, jų tėvų išsilavinimu ir šeimos pajamomis (Harrod, Scheer, 2005).

Vyrauja nuomonė, kad dažniausiai paauglystėje pasireiškiantys psichologiniai sunkumai yra laikini ir praeinantys savaime. L. A. King ir kt. (1996) teigimu, kaip bręstančiam žmogui pavyks išspręsti šias užduotis, iš dalies priklauso nuo jo emocinio intelekto lygio (cit. pagal Ivcevic, Brackett, Mayer, 2007). Pasak J. D. Mayer ir P. Forguso (2001) bei C. B. Murphy ir kt., (2004) emocinis intelektas lemia paauglių adaptaciją – elgesio ir psichinės sveikatos pagerėjimą. K. V. Petrides (2006) teigė, kad aukštas emocinis intelektas lemia paauglių geresnį socialinį funkcionavimą, mažina destruktivaus elgesio požymius ir gerina savęs suvokimą. Autorių manymu, savo emocijų suvokimas turi didžiulės įtakos paauglių elgesio efektyvumui. Remiantis M. M. Rubin (1999) atliktais tyrimais, galima teigti, kad aukštesnio emocinio intelekto paaugliai dažniausiai yra neagresyvūs, jie geba labiau užjausti kitus, suprasti savo ir kitų žmonių jausmus (Ciarrochi, Chan, Bajgar, 2001).

A. Furnham, K. V. Petrides (2003) ir B. Palmer, C. Donaldson ir C. Stough (2002, 2004) bei S. Newsome ir kt. (2000) tyrimo rezultatai parodė, kad aukšto emocinio intelekto paaugliai yra linksmesni, labiau pasitiki savimi, yra laimingesni ir patenkinti savo gyvenimu; jie geba geriau adaptuotis naujoje aplinkoje, geriau mokosi, be priežasčių nepraleidžia pamokų ir rečiau pašalinami iš mokyklos nei tie, kurių emocinis intelektas žemesnis. K. V. Petrides, (2006) ir H. B. Reift, N. M. Hatzes ir kt. (2001) tyrimo rezultatai rodo, kad žemesnio emocinio intelekto paaugliai dažniau būna agresyvūs, nepasitiki savo jėgomis, dažniau patiria pyktį, nereguliariai lanko mokyklą, turi bendravimo bei dėmesio sunkumų.

Nustatyta, kad emocinis intelektas neigiamai siejasi su vienišumu ir neretai su depresyvumu. J. V. Ciarrochi, F. P. Deane ir S. Anderson (2002) atlikti tyrimo rezultatai rodo, kad emocinis intelektas padeda sumažinti streso pasekmes, gerina psichologinę sveikatą ir mažina depresiją; taip pat nustatytos statistiškai reikšmingos neigiamos sąsajos tarp beviltiškumo jausmo, suicidinių ketinimų bei emocinio intelekto gebėjimų.

Daugelis psichologų įžvelgia aiškią emocinio intelekto ugdymo visuomeninę naudą: anot S. Booth-Kewley ir H. S. Friedman (1987) žvelgiant į ateitį, galime tikėtis, kad gerėjant emocinio intelekto gebėjimams, bus mažiau agresyvumo ir smurtinių nusikaltimų, kitų psichinių sveikatos problemų. Tikėtina, kad sumažės sergamumas ir mirtingumas dėl tradicinių rizikos veiksnių (rūkymo, narkotikų vartojimo, kitų žalingų įpročių), kuriuos lemia žemesnis emocinis intelektas (cit. pagal Vandervoort, 2006).

Straipsnyje siekiama nustatyti bei analizuoti 12–18 metų paauglių emocinio intelekto ir socialinės kompetencijos, emocijų/ elgesio sunkumų, stresinių gyvenimo įvykių bei demografinių charakteristikų sąsajas. Keliamos prielaidos, kad: 1) emocinis intelektas yra susijęs su paauglių psichosocialiniu funkcionavimu: socialiniu aktyvumu, mokymosi pasiekimais, emociniais ir elgesio sunkumais (nerimastingumu, depresiškumu, delinkventiniu ir agresyviu elgesiu); 2) stresinių gyvenimo įvykių lygis neigiamai siejasi su emociniu intelektu; 3) emocinis intelektas yra susijęs su demografinėmis charakteristikomis: paauglių gyvenamąja vieta, jų tėvų išsilavinimu, šeimos pajamomis.

Tyrimo metodika

Tiriamieji

Tyrimė dalyvavo 178 paaugliai: iš jų 90 merginų ir 88 vaikinai (žr. 1 lentelę). Tiriamųjų amžiaus intervalas buvo nuo 12 iki 18 metų ($M=14,9$; $SD=1,61$). Paaugliai skyrėsi pagal gyvenamąją vietą: 69 gyveno didmiestyje (Vilniuje), 57 – rajoniniuose miestuose ir 52 – kaimo vietovėse (Šalčininkų rajone). Tiriamųjų tėvai buvo skirtingo išsilavinimo: dalis jų turėjo aukštąjį išsilavinimą, kiti – aukštesnįjį, specialųjį vidurinį, vidurinį ir nebaigtą vidurinį išsilavinimą. Dauguma tiriamųjų gyveno su abiem biologiniais tėvais, kiti – tik su vienu iš tėvų (motina ar tėvu), kartotinėje šeimoje (su patėviu ar pamote), dalis gyveno su globėjais arba globos namuose bei internatuose.

Kiti duomenys apie paauglių demografinius ir socialinius rodiklius pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Demografiniai ir socialiniai paauglių rodikliai

Demografiniai rodikliai	Skaičius, procentai
Amžius (vidurkis)	14,9
Vaikinai	88 (49,4 %)
Merginos	90 (50,6 %)
Gyvenamoji vieta	
Didmiestis	69 (38,8 %)
Rajonas	57 (32 %)
Kaimas	52 (29,3 %)
Šeima	
Gyvena su abiem biologiniais tėvais	107 (60,1 %)
Gyvena tik su vienu iš tėvų (motina, tėvu)	46 (25,8 %)
Gyvena kartotinėje šeimoje (su patėviu, pamote)	15 (8,4 %)
Gyvena su globėjais, seneliais, kitais giminaičiais	2 (1,1 %)
Gyvena globos namuose, internate	8 (4,49 %)
Tėvų išsilavinimas	
Tėvo išsilavinimas:	
Nebaigtas vidurinis	14 (7,9 %)
Vidurinis	50 (28,1 %)
Specialusis vidurinis	45 (25,3 %)
Aukštesnysis	34 (19,1 %)
Aukštasis	35 (19,7 %)
Motinos išsilavinimas:	
Nebaigtas vidurinis	6 (3,4 %)
Vidurinis	50 (28,1 %)
Specialusis vidurinis	22 (12,4 %)
Aukštesnysis	33 (18,5 %)
Aukštasis	67 (37,6 %)
Pajamos (litas) vienam šeimos nariui	
Iki 500	26 (14,6 %)
Nuo 501 iki 750	43 (24,2 %)
Nuo 751 iki 1000	62 (34,8 %)
Nuo 1001 iki 1500	21 (11,8 %)
Nuo 1501 iki 2000	12 (6,7 %)
Daigiau nei 2001	14 (7,9 %)
Socialiniai rodikliai	
Mokymosi pasiekimai (pažymių vidurkis)	7,4
Artimų draugų skaičius (vidurkis)	6
Santykiai su bendraamžiais:	
Blogi	3 (1,7 %)
Patenkinami	16 (8,9 %)
Vidutiniški	58 (32,6 %)
Labai geri	101 (56,8 %)
Laisvalaikio pomėgiai ir užsiėmimai (vidurkis)	2

Tyrimo metodai

Tyrimo naudoti trys klausimynai bei anketa, kurioje buvo fiksuoti tiriamųjų demografiniai bei socialiniai duomenys.

Paauglių emociniam intelektui įvertinti buvo naudojama **BarOn EQ – i: Jaunimo versija** (BarOn Emotional Quotient Inventory: Youth version, (EQ – i:YV), R. BarOn, J.D.A. Parker, 2000). Klausimyną sudaro 60 teiginių, skirtų 7–18 metų amžiaus paauglių emociniam intelektui įvertinti. EQ – i: YV sudaro 8 skalės, matuojančios skirtingas emocinio intelekto sritis :

1. Asmens vidinių gebėjimų (*angl. intrapersonal*) – matuoja gebėjimą suprasti save ir savo emocijas, tinkamai išreikšti savo mintis ir jausmus bei valdyti save (skalę sudaro 6 teiginiai).
2. Tarpasmeninių santykių (*angl. interpersonal*) – matuoja gebėjimą suprasti kitų žmonių jausmus, poreikius bei sukurti ir palaikyti tarpasmeninius santykius (subskalę sudaro 12 teiginių).
3. Adaptyvumo (*angl. adaptability*) – matuoja gebėjimą būti lanksčiu, realistišku, gebėjimą efektyviai prisitaikyti prie pokyčių bei susidoroti su kasdieniais sunkumais (subskalę sudaro 10 teiginių).
4. Streso valdymo (*angl. stress management*) – matuoja gebėjimą įveikti stresą ir kontroliuoti savo emocijas (subskalę sudaro 12 teiginių).
5. Vyraujančios nuotaikos (*angl. general mood*) – matuoja gebėjimą būti optimistu ir laimingu (subskalę sudaro 14 teiginių).
6. Teigiamo įspūdžio (*angl. positive impression*) – matuoja gebėjimą save pateikti (subskalę sudaro 6 teiginiai).
7. Nesuderinamumo indekso (*angl. inconsistency index*) – matuoja atsakymų į klausimus nuoseklumą bei logiškumą (sudaro 10 teiginių porų).

Skalė taip pat leidžia įvertinti bendrą emocinį intelektą (EQ); tai rodiklis, matuojantis gebėjimą efektyviai vykdyti kasdienes reikalavimus bei būti laimingam ir nurodo bendrą emocinį ir socialinį funkcionavimą. Subskalę sudaro visų skalių, išskyrus teigiamo įspūdžio, teiginiai.

EQ – i: YV įsigyta ir naudojama oficialiai. Vidinio suderinamumo įvertinimas parodė, kad EQ – i: YV skalių patikimumas yra aukštas; mūsų tyrime skalių Cronbach α svyruoja nuo 0,92 iki 0,98. Metodiką į lietuvių kalbą vertė L. Kutkienė.

Jaunuolių elgesio skalė (Youth Self Report (YSR 11/18), T. M. Achenbach, 1991). Ši skalė įvertina 11–18 metų jaunuolių socialinę kompetenciją bei aktyvumą, emocinius ir elgesio sunkumus. YSR sudarytas iš dviejų dalių: socialinės kompetencijos bei aktyvumo ir probleminio elgesio subskalių. Mūsų tyrime buvo naudojamos probleminio elgesio subskalės: nerimastingumo/depresiškumo, užsisklendimo/depresiškumo, somatinių skundų, socialinių, mąstymo ir dėmesio sunkumų, taisyklių laužymo ir agresyvaus elgesio (jas sudaro 112 teiginių). Nerimastingumo/depresiškumo, užsisklendimo/depresiškumo ir somatinių skundų subskalės sudaro internalių problemų faktorių, o taisyklių laužymo ir agresyvaus elgesio subskalės – eksternalių problemų faktorių.

Kiekvienas teiginys vertinamas 0, 1 arba 2 balais, atsižvelgiant į tai, kaip jie tinka savam elgesiui apibūdinti. Bendras elgesio problemų įvertinimas skaičiuojamas susumuojant visų 112 teiginių įvertinimus, o atskirų emocinių ir elgesio problemų įverčiai gaunami susumavus jų balus pagal atitinkamas subskales. Šių skalių Cronbach α svyruoja nuo 0,65 iki 0,81, o tai rodo gerą vidinį suderinamumą. Į lietuvių kalbą YSR išvertė ir standartizavo R. Žukauskienė ir kt. (2006).

Stresinių gyvenimo įvykių sąvadas (SGIS), paauglių versija; sud. R. Pukinskaitė (2008). Sąvadą sudaro 30 teiginių, apimančių su paauglių šeima, mokykla, socialiniu gyvenimu ir sveikata susijusius įvykius. Teiginiai atspindi kiek ir kokių stresinių gyvenimo įvykių paauglys yra patyręs. Rezultatai skaičiuojami sumuojant bendrą stresinių įvykių skaičių. SGIS sudarytas remiantis dažniausiai klinikinėje literatūroje minimomis paauglių stresinėmis/trauminėmis patirtimis bei jau egzistuojančiomis skalėmis, skirtomis šiems įvykiams fiksuoti. Tai Coddington gyvenimo įvykių skalėmis (Coddington Life Events Scales (CLES), R. D. Coddington, 1972); Vaikų gyvenimo įvykių klausimynu (Questionnaire d'événements de vie de l'enfant; P. Messerschmitt, A. Trousseau, 1991), Šeimos gyvenimo įvykių ir pokyčių inventarijumi (Family inventory of life events and changes (FILE), H.I. McCubbin, J.M. Patterson, L.R. Wilson, 1982).

Socialiniams ir demografiniams duomenims fiksuoti buvo sudaryta anketa. Joje buvo fiksuojamas paauglių amžius, lytis, gyvenamoji vieta, šeimos struktūra, tėvų išsimokslinimas, šeimos pajamos, mokymosi laimėjimai, artimų draugų skaičius, santykiai su bendraamžiais bei laisvalaikio pomėgiai ir užsiėmimai.

Tyrimo eiga

Tyrimas buvo atliktas 2008 metais. Renkant tiriamuosius siekta, kad tyrime dalyvautų abiejų lyčių, įvairiose vietovėse (didmiesčiuose, rajoniniuose miestuose, kaimuose), skirtingo išsilavinimo bei pajamų šeimose gyvenantys paaugliai. Tyrimui buvo naudojami trys klausimynai ir anketa demografiniams bei socialiniams rodikliams fiksuoti. Paaugliams buvo paaiškinti tyrimo tikslai. Jie išsamiai supažindinti su klausimynų pildymo instrukcijomis. Paaugliai tirti mokyklose individualiai. Gautas ugdymo įstaigų vadovų bei paauglių tėvų sutikimas jų vaikams dalyvauti tyrime. Tyrimai buvo atliekami Vilniaus miesto Mikalojaus Daukšos ir Antakalnio vidurinėse mokyklose, Vilniaus rajono Rudaminos „Ryto“ gimnazijoje, Šalčininkų rajono Turgelių ir Vilniaus rajono Kalvelių vidurinėse mokyklose.

Duomenų apdorojimas

Duomenys buvo tvarkomi ir analizuojami statistinio paketo socialiniams mokslams (SPSS) 11 versija. Tiriamųjų emocinio intelekto (EQ – i: YV) rodiklių vidurkiai pagal amžių buvo lyginami Kruskalo–Voliso kriterijumi. Emocinio intelekto (EQ – i: YV) rodiklių vidurkiai pagal lytį, šeimos struktūrą (gyvenantys su abiem biologiniais tėvais ir gyvenantys tik su vienu iš tėvų) buvo lyginami taikant Stjudento t kriterijų. Emocinio intelekto rodiklių vidurkiai pagal gyvenamąją vietą, tėvų išsilavinimą buvo palyginti taikant ANOVA dispersinę analizę (Scheffe kriterijų). Tiriamųjų emocinio intelekto rodiklių vidurkiai pagal šeimos struktūrą (gyvenantys su abiem biologiniais tėvais ir tik su globėjais arba globos namuose) buvo lyginami taikant Mano–Vitnio–Vilkoksono kriterijų. Nustatant ryšį tarp emocinio intelekto rodiklių ir paauglių socialinių bei tėvų pajamų rodiklių ir stresinių gyvenimo įvykių (SGIS) buvo taikytas Spearmeno rho koreliacijos koeficientas. Nustatant ryšį tarp emocinio intelekto ir probleminio elgesio (YSR) rodiklių taikytas Pearson r koeficientas.

Rezultatai

Pirmiausia įvertinome paauglių emocinio intelekto ir socialinės kompetencijos rodiklių (mokymosi laimėjimų, draugų skaičiaus, santykių su bendraamžiais, laisvalaikio pomėgių/ užsiėmimų) sąsajas.

Visi tyrime dalyvavę paaugliai buvo pažangūs: pažymių vidurkis iš pagrindinių mokomųjų dalykų (matematikos, gimtosios, užsienio kalbos, istorijos, biologijos ir gamtos mokslų) buvo 7,4 (SD=1,46) (žr. 1 lentelę). Nustatyta, kad mokymosi laimėjimų rodikliai ($p \leq 0,00$) teigiamai koreliuoja su bendro emocinio intelekto (EQ) įverčiais (žr. 2 lentelę). Mokymosi laimėjimai turėjo teigiamą statistiškai reikšmingą ryšį su tarpasmeninių santykių ($p \leq 0,00$), adaptyvumo ($p \leq 0,00$) ir asmens vidinių gebėjimų ($p \leq 0,01$) įverčiais. Tai reiškia, kad aukštesnio emocinio intelekto paaugliams būdingi geresni mokymosi laimėjimai.

2 lentelė. Emocinio intelekto (EQ – i:YV) ir socialinių rodiklių sąsajos (taikytas Spearmeno rho koreliacijos koeficientas).

EQ – i:YV \ Socialiniai rodikliai	Mokymosi laimėjimai	Artimų draugų skaičius	Santykiai su bendraamžiais	Laisvalaikio pomėgiai, užsiėmimai
Asmens vidinis	0,18*	0,05	0,14	0,28**
Tarpasmeninių santykių	0,38**	-0,01	0,13	0,27**
Streso valdymo	-0,04	-0,06	0,04	0,08
Adaptyvumo	0,37**	-0,09	0,05	0,24**
Vyraujančios nuotaikos	0,13	-0,01	0,24**	0,04
Teigiamo įspūdžio	0,09	0,06	0,19*	0,16*
<i>Bendras emocinis intelektas</i>	0,29**	-0,05	0,16*	0,29**

* $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Paauglių artimų draugų (su kuriais nuolat susitinka ir bendrauja) skaičiaus vidurkis buvo 6 (SD=2,96), o laisvalaikio pomėgių/ užsiėmimų skaičiaus vidurkis – 2 (SD =1,65). Savo santykius su bendraamžiais vertino kaip labai gerus 101 paauglys (56,8%), kaip vidutiniškus – 58 (32,6%), kaip patenkinamus – 16 (8,9%) ir kaip blogus vertino tik 3 (1,7%) paaugliai. Nustatyta, kad socialinės kompetencijos rodikliai – santykių su bendraamžiais ($p \leq 0,05$) bei laisvalaikio pomėgių/ užsiėmimų ($p \leq 0,05$) įverčiai teigiamai koreliavo su bendro emocinio intelekto (EQ) įverčiais (žr. 2 lentelę). Santykiai su

bendraamžiais turėjo teigiamai statistiškai reikšmingą ryšį su vyraujančios nuotaikos ($p \leq 0,001$) ir teigiamo įspūdžio ($p \leq 0,01$) įverčiais. Laisvalaikio pomėgiai buvo teigiamai statistiškai reikšmingai susiję su asmens vidinių gebėjimų ($p \leq 0,00$), tarpasmeninių santykių ($p \leq 0,00$), adaptyvumo ($p \leq 0,001$) ir teigiamo įspūdžio ($p \leq 0,05$) rodikliais.

Trečioje lentelėje pateikti paauglių emocinių bei elgesio sunkumų ir emocinio intelekto rodiklių sąsajos. Matome, kad bendras emocinis intelektas turi silpną neigiamą, tačiau statistiškai reikšmingą ryšį su internalių ($p \leq 0,01$), eksternalių ($p \leq 0,05$) ir bendrų sunkumų rodikliais ($p \leq 0,01$); taip pat koreliuoja su užsiskleidimu/depresiškumu ($p \leq 0,00$), somatiniais skundais ($p \leq 0,05$), socialiniais sunkumais ($p \leq 0,00$), taisyklių laužymu ($p \leq 0,00$). Eksternalūs, internalūs ir bendras sunkumų rodiklis teigiamai statistiškai reikšmingai koreliuoja su streso valdymo įverčiais, tačiau neigiamai reikšmingai siejasi su tarpasmeninių santykių, adaptyvumo, vyraujančios nuotaikos rodikliais. Tai reiškia, kad daugiau elgesio ir emocinių sunkumų turintiems paaugliams būdingas žemesnis emocinis intelektas.

Reikia pastebėti, kad streso valdymo įverčiai turi teigiamą statistiškai reikšmingą ryšį su nerimastingumu/depresiškumu ($p \leq 0,00$), somatinių skundų ($p \leq 0,05$), agresyvaus elgesio ($p \leq 0,00$), internalių ($p \leq 0,00$), eksternalių ($p \leq 0,01$) ir bendro sunkumų rodiklio ($p \leq 0,00$) įverčiais.

3 lentelė. Emocinio intelekto (EQ – i:YV) ir emocinių/ elgesio sunkumų (YSR) sąsajos (taikytas Pearsono r koeficientas).

YSR \ EQ – i:YV	Asmens vidinis	Tarpasmeninių santykių	Streso valdymo	Adaptyvumo	Vyraujančios nuotaikos	Teigiamo įspūdžio	EQ
Nerimastingumas/depresiškumas	-0,03	-0,13*	0,22**	-0,19**	-0,33**	-0,05	-0,09
Užsiskleidimas/Depresiškumas	-0,16*	-0,24**	0,11	-0,21**	-0,38**	-0,185**	-0,24**
Somatiniai skundai	-0,10	-0,18**	0,13*	-0,22**	-0,15*	-0,10	-0,15*
Socialiniai sunkumai	-0,16*	-0,27**	0,09	-0,27**	-0,34**	-0,17*	-0,26**
Mastymo sunkumai	-0,05	-0,13*	0,10	-0,19**	-0,24**	-0,02	-0,11
Dėmesio sunkumai	-0,12	-0,10	0,11	-0,15*	-0,24**	-0,16*	-0,10
Taisyklių laužymas	-0,04	-0,27**	0,01	-0,25**	-0,10	-0,01	-0,20**
Agresyvus elgesys	-0,03	-0,17*	0,21*	-0,10	-0,20**	-0,04	-0,03
<i>Internalūs sunkumai</i>	-0,11	-0,21**	0,19**	-0,26**	-0,34**	-0,12	-0,18**
<i>Eksternalūs sunkumai</i>	-0,04	-0,26**	0,14*	-0,20**	-0,17*	-0,02	-0,13*
<i>Bendras sunkumų rodiklis</i>	-0,01	-0,28**	0,20**	-0,27**	-0,30**	-0,08	-0,19**

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Darbe kėlėme prielaidą, kad stresinių gyvenimo įvykių lygis neigiamai siejasi su paauglių emociniu intelektu. Analizuojant gautus rezultatus nustatyta, kad stresiniai gyvenimo įvykiai turi neigiamai statistiškai reikšmingą ryšį su tarpasmeninių santykių ($p \leq 0,01$) ir vyraujančios nuotaikos ($p \leq 0,01$) rodikliais bei teigiamą statistiškai reikšmingą ryšį su streso valdymu ($p \leq 0,05$) (žr. 4 lentelę). Pastebime, kad daugiau stresinių gyvenimo įvykių patyrusiems paaugliams būdingi geresni streso valdymo gebėjimai.

4 lentelė. Emocinio intelekto (EQ – i:YV) ir stresinių gyvenimo įvykių (SGI) sąsajos (taikytas Spearmeno rho koreliacijos koeficientas).

EQ – i:YV	Asmens vidinis	Tarpasmeninių santykių	Streso valdymo	Adaptyvumo	Vyraujančios nuotaikos	EQ
SGI	-0,01	-0,21**	0,17*	-0,14	-0,18*	0,08

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Palyginus demografinių charakteristikų ir paauglių emocinio intelekto rodiklius nustatyta, kad emocinis intelektas yra statistiškai reikšmingai susijęs su tiriamųjų lytimi, gyvenamąja vieta, tėvų išsilavinimu bei šeimos pajamomis; taip pat skiriasi šeimose ir su globėjais arba globos namuose/ internatuose augančių paauglių emocinis intelektas. Tyrimo rezultatai parodė, jog emocinio intelekto gebėjimai nepriklauso nuo šeimos narių skaičiaus ir nuo to, ar paauglys gyvena su abiem biologiniais tėvais ar tik su vienu iš jų.

Rezultatai rodo, kad merginų bendro emocinio intelekto (EQ) ($t = -2.56, p \leq 0.01$), tarpasmeninių santykių ($t = -3.01, p \leq 0.00$), streso valdymo ($t = -2.33, p \leq 0.05$), vyraujančios nuotaikos ($t = -2.56, p \leq 0.01$) ir teigiamo įspūdžio ($t = -2.41, p \leq 0.05$) gebėjimai yra aukštesni nei vaikinių. Lyginant emocinio intelekto rodiklius pagal gyvenamąją vietą nustatyta, kad paauglių gyvenančių rajoniniuose miestuose bendro emocinio intelekto ($F = 4.83, p \leq 0.01$), tarpasmeninių santykių ($F = 5.73, p \leq 0.00$), adaptyvumo ($F = 4.84, p \leq 0.01$) ir vyraujančios nuotaikos ($F = 4.65, p \leq 0.01$) gebėjimai yra aukštesni nei paauglių gyvenančių kaime. Paauglių, kurių tėvai turi nebaigtą vidurinį arba vidurinį išsilavinimą tarpasmeninių santykių ($F = 3.80, p \leq 0.01$) ir adaptyvumo ($F = 4.53, p \leq 0.00$) gebėjimai yra žemesni nei paauglių, kurių tėvų išsilavinimas yra aukštesnysis. Palyginus su abiem biologiniais tėvais ir gyvenančių su globėjais (arba globos įstaigose) paauglių emocinio intelekto rodiklius nustatyta, kad paauglių, gyvenančių su abiem biologiniais tėvais tarpasmeninių santykių ($Z = -2.42, p \leq 0.05$) ir adaptyvumo ($Z = 2.43, p \leq 0.05$) gebėjimai yra aukštesni nei paauglių gyvenančių su globėjais arba globos įstaigose.

Iš 1 lentelėje pateiktų duomenų matome, kad šeimų pajamos vienam šeimos nariui atskaičiavus mokesčius buvo skirtingos: iki 500 litų buvo 26 (14,6%) šeimose, nuo 5001 iki 750 litų – 43 (24,2 %) šeimose, nuo 751 iki 1000 litų – 62 (34,8%) šeimose, nuo 1001 iki 1500 litų – 21 (11,8%) šeimoje, nuo 1501 iki 2000 litų – 12 (6,7%) šeimų ir daugiau nei 2000 litų – 14 (7,9%) šeimų. Koreliacijos rezultatai rodo, kad paauglių šeimų pajamos turi teigiamai statistiškai reikšmingą ryšį su tarpasmeninių santykių ($r = 0.19, p \leq 0.01$), vyraujančios nuotaikos ($r = 0.15, p \leq 0.05$) ir bendro emocinio intelekto ($r = 0.13, p \leq 0.05$) rodikliais. Tai reiškia, jog didesnes pajamas gaunančiose šeimose augančių paauglių tarpasmeninių santykių, vyraujančios nuotaikos ir bendro emocinio intelekto gebėjimai (EQ) yra aukštesni.

Rezultatų aptarimas

Paauglių socialinis aktyvumas, kompetencija ir emocinis intelektas

Tyrimo metu nustatyta, kad bendras emocinis intelektas (EQ), adaptyvumas, tarpasmeninių santykių ir asmens vidiniai gebėjimai yra teigiamai statistiškai reikšmingai susiję su geresniais mokymosi laimėjimais. R. Bar-On ir J. Parker (2000) teigimu, geriau besimokantys paaugliai dažniau jaučiasi laimingi, jie efektyviau prisitaiko prie pokyčių, geriau susitvarko su kasdien iškilančiomis problemomis, jų geresni tarpasmeniniai santykiai. Tai patvirtina B. Brazelton ir H. Start (1992) atlikti tyrimai. Autorių teigimu, sėkmę mokykloje lemia ne tiek vaiko žinios ar ankstyvi skaitymo įgūdžiai, kiek emociniai ir socialiniai įgūdžiai: pasitikėjimas savimi, domėjimasis aplinka, žinojimas, kokio elgesio iš tavęs laukia kiti ir kaip susivaldyti, kai nori pasiegti netinkamai, gebėjimas išlaukti, laikytis nurodymų, kreiptis į mokytojus pagalbos, mokėti išreikšti poreikius ir sutarti su kitais vaikais (cit. pagal Petrides, Frederickson ir kt., 2006).

Šias išvadas patvirtina statistiškai reikšmingos emocinio intelekto ir socialinės kompetencijos rodiklių (santykiai su bendraamžiais, laisvalaikio pomėgiai ir užsiėmimai) sąsajos. Tyrimo metu nustatyta, kad santykiai su bendraamžiais turi teigiamą statistiškai reikšmingą ryšį su bendru emociniu intelektu, vyraujančios nuotaikos, teigiamo įspūdžio gebėjimais. Laisvalaikio pomėgiai turi teigiamą statistiškai reikšmingą ryšį su bendru emociniu intelektu ir asmens vidinių sugebėjimų, tarpasmeninių santykių, adaptyvumo, teigiamo įspūdžio gebėjimais. Galima būtų teigti, kad emociniai įgūdžiai: savęs ir savo jausmų suvokimas, pažinimas, kitų žmonių (bendraamžių) pajutimas, gebėjimas prisitaikyti prie bendraamžių, gebėjimas daryti kompromisus bei efektyvus prisitaikymas prie pokyčių, sąlygoja aukštesnę savęs vertinimą, efektyvesnę savo galimybių realizavimą, geresnius tarpusavio santykius su bendraamžiais, dažniau jaustis laimingesniais, būti optimistais.

Vienintelis socialinės kompetencijos rodiklis – artimų draugų skaičius – mūsų tyrime nebuvo susijęs su emociniu intelektu. Kad šis veiksnys gali būti svarbus paauglių emociniam intelektui, savo tyrimais parodė J. G. Parker, K. H. Rubin, J. M. Price ir M. E. DeRosier (1995). Autorių manymu, draugų neturintys žmonės nuolat jaučiasi vieniši, dažniau nerimauja, būna nusiminę, labiau linkę sirgti įvairiomis ligomis (cit. pagal Petrides, Frederickson, Sangareau, 2006). Galime manyti, kad tyrime dalyvavę paaugliai turėjo panašų artimų draugų skaičių, todėl pagal šį rodiklį negauta reikšmingų skirtumų.

Paauglių emociniai/elgesio sunkumai ir emocinis intelektas

Kitas šio tyrimo tikslas buvo nustatyti ir analizuoti paauglių emocinių/ elgesio sunkumų ir emocinio intelekto sąsajas. Tyrimo metu nustatyta, kad bendrojo emocinio intelekto rodikliai neigiamai statistiškai reikšmingai siejasi su paauglių elgesio ir emociniais sunkumais. Tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, kad žemesnio emocinio intelekto paaugliai turi daugiau elgesio bei emocinių sunkumų. Mūsų tyrimas patvirtina kitų autorių tyrimo rezultatus, kad aukštesnis emocinis intelektas siejasi su silpnesne destruktvyvaus elgesio raiška ir geresniu savo emocijų suvokimu. (Petrides, 2006).

A. Caspi ir kolegos (1995–2000) pastebėjo, jog vaikai, kurie vaikystėje pasižymėjo prastesniu savo emocijų pažinimu ir emocijų valdymu, paauglystėje ir suaugus susidūrė su bendravimo ir elgesio sunkumais. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad paaugliai, kurių bendras emocinis intelektas yra žemesnis, pasižymi elgesio sunkumais: taisyklių laužymu ir agresyviu elgesiu (cit. pagal Bridget ir kt., 2004). Šį ryšį patvirtina ir kitos studijos: agresyvaus elgesio paaugliams būdingi emocinio intelekto įgūdžių trūkumai. Autorių nuomone, šiuos emocinius gebėjimus sudaro savivoka, jausmų supratimas, jų raiška ir valdymas, impulsų kontroliavimas, pasitenkinimo atidėjimas, streso ir nerimo įveika (Goleman, 2003). Kaip teigė C. Cherniss (2006), žmonėms, kurie sugeba adekvačiai suvokti, suprasti ir įvertinti savo ir kitų žmonių emocijas, geriau sekasi lanksčiai prisitaikyti prie socialinės aplinkos pasikeitimų ir sukurti palankius socialinius ryšius.

Mūsų tyrime nustatyta, kad emocinis intelektas yra susijęs su internaliomis problemomis: nerimastingumu, užsiskleidimu, somatiniais skundais bei depresyvumu. Tai patvirtina J. V. Ciarrochi, F. P. Deane ir S. Anderson (2002) atliktus tyrimus. Šie autoriai mano, žemesnį emocinį intelektą turintys paaugliai jaučiasi vieniši ir neretai patiria depresiją; emocinis intelektas dažniausiai „sušvelnina“ nerimą, pagerina psichologinę sveikatą, susilpnina depresijos požymius, beiviltiškumo jausmą bei suicidinius ketinimus. Autoriai tvirtina, kad pavykus visuomenėje pagerinti jos narių emocinį intelektą, būtų galima sumažinti agresyvumo ir smurtinių nusikaltimų, kitų psichinių sveikatos problemų (Booth-Kewley, Friedman, 1987).

Stresiniai gyvenimo įvykiai ir paauglių emocinis intelektas

Darbe buvo siekiama nustatyti, ar stresiniai gyvenimo įvykiai turi sąsajų su paauglių emociniu intelektu. Gauti rezultatai patvirtino keltą prielaidą, kad stresinių gyvenimo įvykių dažnis būdingesnis žemesnio emocinio intelekto paaugliams; jų silpnesni tarpasmeninių santykių ir vyraujančios nuotaikos gebėjimai. Tai parvirtina atliktus mokslininkų A. M. Sund, B. Larsson ir L. Wichstrom (2003) tyrimus. Pasak autorių, paaugliai, patiriantys mažiau stresinių įvykių (šeimos skrybų, nuolatinių tėvų konfliktų, tėvų bedarbystę, prastą šeimos finansinę padėtį, turėję dažniau keisti gyvenamąją vietą, buvę įvaikinti ir kt.) yra linkę daugiau bendrauti, yra aktyvesni, turi mažiau elgesio sunkumų, linkę mažiau nerimauti, yra labiau optimistiški.

Paauglių emocinis intelektas ir demografinės charakteristikos

Gauti tyrimų rezultatai ne tik patvirtina N. R. Harrod ir S. D. Scheer (2005), K. V. Petrides ir kt. (2004) skelbiamas tyrimų išvadas, bet ir papildo bei atskleidžia kai kuriuos specifinius paauglių emocinio intelekto ir demografinių veiksnių sąsajų ypatumus. K.V. Petrides (2004) ir kiti mokslininkai tvirtina, kad bendrasis intelektas laikomas labiau vyrams būdingu atributu, o geresnis emocinis intelektas, būdingesnis moterims. Mūsų tyrimo rezultatai parodė, kad merginų tarpasmeninių santykių, streso valdymo, vyraujančios nuotaikos, teigiamo įspūdžio bei bendro emocinio intelekto (EQ) gebėjimai yra aukštesni nei vaikinių. Tai prieštarauja I. Remeikaitės ir R. Lekavičienės (2004) tyrimų rezultatams, tačiau sutampa su kitų autorių išvadomis, kurie nustatė, kad moterų EQ yra aukštesnis nei vyrų (Mayer, Salovej, Caruso, 2000). Šių autorių atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad merginos geriau supranta savo jausmus, dažnai būna žaismingos, lengvai užmezga pokalbį ir bendrauja su aplinkiniais.

Darbe pastebėjome, kad paauglių, gyvenančių rajoniniuose miestuose, tarpasmeninių santykių, adaptyvumo, vyraujančios nuotaikos bei bendro emocinio intelekto gebėjimai yra aukštesni nei paauglių, gyvenančių kaime arba didmiestyje. A. M. Sund ir kt. (2003) tyrimo rezultatai taip pat rodo, kad paaugliai, gyvenantys nedideliuose miesteliuose, patiria mažiau psichologinio pobūdžio sunkumų nei gyvenantys kaime ar didmiestyje. Manoma, kad nedideliuose miestuose gyvenantiems paaugliams lengviau sekasi adaptuotis aplinkoje, jie lengviau užmezga ir palaiko tarpasmeninius santykius, jie pasižymi geresniu emociniu bei socialiniu funkcionavimu. Kaip teigė D. Goleman (2003), būtent emocinio intelekto gebėjimų įgūdžiai (mokėjimas suprasti ir išklausti, reikšti savo mintis, valdyti impulsus, gebėjimas atsispirti neigiamai įtakai, situacinė nuovoka (kaip vienoje ar kitoje situacijoje dera elgtis) užtikrina paauglių geresnį emocinį ir socialinį funkcionavimą.

Reikia pažymėti, kad lyginant paauglių, gyvenančių su abiem biologiniais tėvais ar tik su vienu iš jų, statistiškai reikšmingų emocinio intelekto skirtumų nepastebėta. Tai prieštarauja L. Kutkienės (2006) tyrimo rezultatams, kuriuose nustatyta, kad paauglių, augančių pilnose šeimose, adaptyvumo įverčiai yra aukštesni nei paauglių, gyvenančių nepilnose šeimose. Mūsų tyrimo rezultatai patvirtino kitų autorių – J. B. Kelly (2000) ir R. H. Aseltine (1996) tyrimų išvadas, kad paauglių emocinio intelekto gebėjimai nepriklauso nuo to, ar jie gyvena pilnose šeimose, ar tik su vienu iš tėvų. Manoma, kad gaunami skirtumai gali priklausyti nuo daugelio kitų tėvų charakteristikų. D. Goleman (2003) teigimu, viena iš jų yra tai, kad šiuos skirtumus gali lemti pačių tėvų emocinis intelektas, nes tokie tėvai savaime yra didžiulė nauda vaikui. Aukštesnio emocinio intelekto tėvai geriau suvokia savo jausmus, geriau sutaria su savo vaikais, rodo jiems daugiau dėmesio, jų (tėvų ir vaikų) tarpusavio santykiuose yra mažiau įtampos.

Mūsų tyrimas parodė, kad paauglių, gyvenančių su globėjais arba globos namuose tarpasmeninių santykių ir adaptyvumo gebėjimai yra žemesni negu paauglių, gyvenančių su abiem biologiniais tėvais. D. Goleman (2003) teigimu, šeima yra mūsų pirmoji emocinio gyvenimo mokykla: bendraudami su artimiausiais žmonėmis, mes mokomės suvokti savo pačių jausmus, į juos reaguoti, numatyti, kaip į juos gali reaguoti kiti, taip pat suprasti ir išreikšti savo viltis ir baimes. Štai R. Žukauskienės ir O. Leiputės (2002) atlikti tyrimai rodo, kad vaikų ir jaunimo namuose gyvenantiems paaugliams būdingos stipriau išreikštos elgesio ir emocinės problemos. Autorių nuomone, šiuos sunkumus gali lemti vaikų gyvenimo sąlygos. Manome, kad globos įstaigų vaikai patiria ne tik didžiulį emocinio intelekto „pamokų“ trūkumą, jiems neretai stinga adekvačių psichologinės raidos sąlygų.

Darbe kėlėme prielaidą, kad paauglių emocinis intelektas gali sietis su jų tėvų išsilavinimu bei šeimos pajamomis. Gauti rezultatai rodo, kad esant aukštesniam tėvų išsilavinimui bei geresnei šeimos materialinei padėčiai, pastebimas geresnis paauglių adaptyvumas, tarpasmeniniai santykiai, jiems būdinga pozityvesnė nuotaika. Panašius rezultatus skelbia N. R. Harrod ir S. D. Scheer (2005); jie nustatė, kad šeimos finansinė gerovė bei tėvų išsilavinimas turi įtakos paauglių emociniam intelektui. A. M. Sund, B. Larsson ir L. Wichstrom (2003) skelbia tyrimų išvadas, kad gausesnėse šeimose gyvenantys, turintys brolių, seserų bei kitų giminaičių paaugliai yra aukštesnio emocinio intelekto – jie linkę daugiau bendrauti, yra aktyvesni, turi mažiau elgesio problemų, jų silpnėsnis nerimas. Tačiau, mūsų tyrimas šių išvadų nepatvirtino – nepastebėta statistiškai reikšmingų skirtumų tarp paauglių emocinio intelekto ir šeimos narių skaičiaus.

Išvados

1. Aukštesnio bendro emocinio intelekto (EQ) paaugliai turi statistiškai reikšmingai mažiau internalių, eksternalių ir bendrų emocijų bei elgesio sunkumų: jų žemesni užsiskleidimo/depresiškumo, somatinių skundų, socialinių sunkumų, delinkventinio elgesio rodikliai. Eksternalios, internalios ir bendras sunkumų lygis neigiamai statistiškai reikšmingai siejasi su tarpasmeninių santykių, adaptyvumo bei vyraujančios nuotaikos gebėjimais.

2. Aukštesnio emocinio intelekto paaugliams būdingi geresni mokymosi laimėjimai, jų geresni santykiai su bendraamžiais, turi daugiau laisvalaikio pomėgių (jie yra socialiai aktyvesni): mokymosi rezultatai bei laisvalaikio pomėgiai/užsiėmimai reikšmingai koreliuoja su asmens vidiniais, tarpasmeninių santykių ir adaptyvumo gebėjimais. Optimistiškesnių ir laimingesnių paauglių santykiai su bendraamžiais yra geresni. Artimų draugų skaičius nėra susijęs su emociniu intelektu.

3. Daugiau stresinių gyvenimo įvykių patyrusiems paaugliams būdingi geresni streso valdymo gebėjimai, tačiau jų prastesni tarpasmeniniai santykiai su bendraamžiais, neigiamesnė vyraujanti nuotaika.

4. Paauglių emocinis intelektas yra susijęs su demografinėmis charakteristikomis: merginų bendrais emocinis intelektas yra aukštesnis nei vaikinių; rajoniniuose miestuose gyvenančių paauglių EQ rodikliai yra aukštesni nei gyvenančių kaimuose; paauglių, gyvenančių su globėjais arba globos namuose, tarpasmeninių santykių, adaptyvumo gebėjimai yra žemesni negu paauglių, gyvenančių su abiem biologiniais tėvais; paauglių, kurių tėvai neįgiję vidurinio/vidurinio išsimokslinimo, tarpasmeninių santykių, adaptyvumo gebėjimai yra žemesni, negu paauglių, kurių tėvų išsimokslinimas yra aukštesnysis; didesnes pajamas gaunančiose šeimose augantys paaugliai yra aukštesnio emocinio intelekto.

Literatūra

1. Achenbach, T.M.; Rescorla, L. *Manual for the ASEBA School-age Forms and Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont Research Center for Children, Youth and Families, 2001.
2. Aseltine, R.H. Pathways linking parental divorce with adolescent depression. *Journal of Health and Social Behavior*. 1996, 37(2): 133-148.
3. BarOn, R.; Parker, J.D.A. *BarOn Emotional Quotient Inventory: Youth Version (Baron EQ – i: YV)*. Technical manual. Toronto: Multi – health Systems. 2000.
4. Booth-Kewley, S.; Friedman, H. S. Psychological predictors of heart disease: A quantitative review. *Psychological Bulletin*. 1987. 101: 343-362.
5. Canoui, P.; Messerschmitt, P.; Ramoss, O. *Psychiatrie de l'enfant et de l'adolescent*. Paris: Maloine, 1994.
6. Ciarrochi, J. V.; Chan, A. Y. C.; Bajgar, J. Measuring emotional intelligence in adolescents. *Personality and Individual Differences*. 2001, 31: 1105-1119.
7. Ciarrochi, J. V.; Deane, F. P.; Anderson, S. Emotional intelligence moderates the relationship between stress and mental health. *Personality and Individual Differences*. 2002, 32: 197-209.
8. Cherniss, C.; Extein, M.; Goleman, D.; Weissberg, R. P. Emotional intelligence: What does the research really indicate? *Educational Psychologist*. 2006, 41(4): 239-245.
9. Coddington, R. D. The significance of life events as etiologic factors in the diseases of children: A study of a normal population. *Journal of Psychosomatic Research*. 1972. 16: 7-18.
10. Furnham, A.; Petrides, K. V. Emotional intelligence and happiness. *Social Behaviour and Personality*. 2003, 31: 815–824.
11. Goleman D. Emocinis intelektas EQ. Vilnius: Presvika, 2003.
12. Harrod, N. R.; Scheer, S. D. An exploration of adolescent emotional intelligence in relation to demographic characteristics. *Adolescence*. 2005, 40: 505-512.
13. Ivcevic, Z.; Brackett, M. A.; Mayer, J. D. Emotional Intelligence and Emotional Creativity. *Journal of Personality*. 2007, 75: 199-235.
14. Kutkienė L. Pilnų ir nepilnų šeimų 13 – 18 metų paauglių streso įveikos strategijų ir emocinio intelekto sąsajos // *Pedagogika: mokslo darbai*. 2006. Nr. 84.
15. Kelly, J. B. Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: a decade review of research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 2000, 39: 963-973.
16. Lekavičienė R., Remeikaitė I. Emocinis intelektas ir jo vertinimo problema // *Psichologija*. 2002. Nr. 26.
17. Mayer, J. D.; Forgas, P. *Emotional intelligence in everyday life: scientific inquiry*. Philadelphia: Psychology Press, 2001.
18. Mayer, J. D.; Salovey, P.; Caruso, D. R. Models of emotional intelligence. In: Sternberg, R.J.(ed.) *Handbook of Human Intelligence*. New York: Cambridge University Press, 2000.
19. Murphy, B. C.; Shepard, S. A.; Eisenberg, N.; Fabes, R. A. Concurrent and across time prediction of young adolescents' social functioning: the role of emotionality and regulation. *Social Development*. 2004, 13(1): 142-70.
20. Olson, D. H.; McCubbin, H. I.; Barnes, H.; Larsen, A.; Muxen, M.; Wilson, M. *Family inventories*. St. Paul: University of Minnesota, 1982.
21. Palmer, B.; Donaldson, C.; Stough, C. Emotional intelligence and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*. 2002. 33: 1091—1100.
22. Petrides, K. V.; Frederickson, N.; Furnham, A. The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behavior at school. *Personality and Individual Differences*. 2004. 36: 277-293.
23. Petrides, K. V.; Frederickson, N.; Sangareau, Y.; Furnham, A. Trait emotional intelligence and children's peer relations at school. *Social Development*. 2006. 15(3): 537-547.
24. Qualter, P.; Gardner, K. J. Emotional intelligence: review of research and educational implications. *Pastoral Care in Education*. 2007. 25(1): 11-20.
25. Remeikaitė I., Lekavičienė R. Emocinio intelekto ir kai kurių socialinių – demografinių veiksnių sąryšiai // *Ugdymo Psichologija*. 2004. Nr. 13.
26. Reiff, H. B.; Hatzes, N. M.; Bramel, M. H.; Gibbon T. The relation of LD and gender with emotional intelligence in college students. *Journal of Learning Disabilities*. 2001. 34(1): 66-78.
27. Rubin, M. M. *Emotional intelligence and its role in mitigating aggression: a correlational study of the relationship between emotional intelligence and aggression in urban adolescents*. Unpublished dissertation. Pennsylvania: Immaculata College, 1999.
28. Sund, A. M.; Larsson, B.; Wichstrom, L. Psychosocial correlates of depressive symptoms among 12 – 14 year old Norwegian adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*. 2003. 44(4): 588-597.
29. Trinidad, D. R.; Johnson, C. A. The association between emotional intelligence and early adolescent tobacco and alcohol use. *Personality and Individual Differences*. 2002, 32(1): 95-105.
30. Vandervoort, D. J. The importance of emotional intelligence in higher education. *Current Psychology*. 2006. 25(1): 3-7.
31. Žukauskienė R., Leiputė O. Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, emocijų ir elgesio problemų ypatumai // *Socialinis darbas*. 2002. Vol. 2(2).

EMOTIONAL INTELLIGENCE OF ADOLESCENTS: ANALYSIS OF EMOTIONAL AND BEHAVIORAL PROBLEMS, STRESSFUL LIFE EVENTS AND DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Dangolia Kušlevič – Veršekienė

Mykolas Romeris University

Dr. Rūta Pukinskaitė

Mykolas Romeris University

The purpose of the present study was to examine the relationships between emotional intelligence (EI) scores and social competence, emotional - behavioral problems and stressful life events of adolescents. Emotional intelligence has been considered important in social adjustment of adolescents. Adolescent EI was measured with the Bar-On Emotional Quotient Inventory Youth Short Version (Bar_On EQ-i:YV; the Youth Self- Report Scale (Achenbach T.M., 1991) and List of Stressful Life Events also were used for the study. EI scores were compared to demographic characteristics of the individuals (sex, household income, parents' level of education, and location of residence) and school achievements of adolescents. Participants in this study were 178 students aged 12-18.

The findings indicate that EI levels were negatively related to internal and external behavioral problems. There was a positively significant relationship between the emotional intelligence of adolescents and their school achievements, social functioning (activity). Stressful life events are positively related to stress management scores and negatively related to interpersonal, adaptability and general mood results. Relationships were observed between EI and demographic characteristics: higher EQ levels were characteristic to females, parents' education, household income and location of residence characteristics also have an impact on the EQ of adolescents.

Keywords: emotional intelligence, social competence, emotional and behavioral problems, stressful life events.